

W

12

грудень
1974

**ДОШКІЛЬНЕ
ВИХОВАННЯ**

До методики ознайомлення малят з кольором

Одним із завдань сенсорного виховання дітей раннього віку є вдосконалення сприймання кольорових якостей об'єктів. Сучасні психологічні дослідження свідчать про те, що дитині дуже рано (у шість місяців) доступне все багатство кольорів і відтінків. Відомо також, що будь-яке сприймання розвивається у діяльності дитини. Отже, ознайомлювати дітей з кольором необхідно у різних видах діяльності.

Робота, виконана під керівництвом Л. А. Венгера, мала за мету розробити систему занять, яка сприяла б розвитку у дітей кольорового сприймання.

Особливістю змісту й методики ознайомлення малят з кольором є те, що вони з самого початку діють з об'єктами восьми кольорових тонів — червоного, оранжевого, жовтого, зеленого, синього, фіолетового, чорного і білого. Від дітей вимагається не запам'ятовування окремих кольорових тонів та їх назв, а оволодіння практичною орієнтацією у кольорі під час виконання дій по співвіднесенню та групуванню об'єктів за кольором. На заняттях від них не вимагають запам'ятовування назв кольорових тонів, а, в першу чергу, ознайомлюють їх зі словами *колір, такий же, різний*.

Всього нами розроблено 15 занять для дітей віком від 1 р. 9 міс. до 3 р. Заняття проводять з підгрупами по 6—10 дітей протягом року, раз у два тижні, обов'язково при денному світлі. Дидактичний матеріал розміщують на білому фоні.

На перших двох заняттях діти навчаються групувати за кольором однорідні предмети, ознайомлюються зі словами *колір, такий же, різний*. Привертається увага до кольорових якостей предметів та формуються найпростіші прийоми встановлення тотожності і різниці у кольорі.

Як дидактичний матеріал використовують олівці восьми кольорів. Всього 80 або 120 олівців із розрахунку по 10 на кожну дитину. На підгрупу, наприклад, з 8 дітей необхідно 80 штук, по 10 кожного кольору: червоного, оранжевого, жовтого, синього, зеленого, фіолетового, чорного, білого.

Заняття починають з пояснення вихователя. Малятам показують 5 олівців оранжевого і 5 — чорного кольору, змішаних вільно. Увагу дітей фіксують на тому, що олівці різного кольору. Олівці одного кольору треба відкласти в один бік, другого — в інший. Показуючи дітям оранжевий олівець, звертають їхню увагу на те, який він гарний і що такий олівець потрібно покласти в один бік. Потім показують чорний олівець і пояснюють, що олівець такого кольору треба класти в інший бік. Показуючи оранжевий олівець знову, вихователь запитує, куди потрібно покласти олівець такого кольору. Прикладає оранжевий олівець щільно до чорного і звертає увагу дітей на те, що вони різні, потім прикладає до оранжевого і каже, що ці олівці однакові. Так вихователь розкладає перші дві пари олівців. Розкладаючи третю пару, пропонує кому-небудь із дітей підійти до столу і показати, куди покласти олівці одного, потім другого кольору. Всі діти по черзі розкладають за кольором на столі вихователя по одній парі олівців. З'ясувавши таким чином, як вони зрозуміли завдання, кожній дитині дають індивідуальний матеріал для самостійного виконання завдання — групувати предмети за кольором. Добирають кольорові

поєднання, які різко різняться: червоний — синій, оранжевий — фіолетовий, жовтий — чорний, зелений — білий і т. д.

Дітям роздають олівці різного кольору і в різноманітних поєднаннях. Перед кожною дитиною дорослий розкладає першу пару олівців сам, а потім пропонує до кожного олівця дібрати олівці такого ж кольору. Малюкам, які швидко справляються із завданням, дають ще 10 олівців двох «нових» кольорів. Так вони можуть виконати завдання 2—3 рази, сортуючи таким чином протягом заняття олівці 4—6 кольорів, групуючи щоразу олівці двох кольорів.

На другому занятті вихователь продовжує навчати малят групувати однорідні предмети за кольором, але більш близьких кольорових поєднань. Дітям пропонують олівці червоного і оранжевого, оранжевого — жовтого, синього — фіолетового, чорного — фіолетового, жовтого — білого та інших поєднань. Як і на першому занятті, перші дві пари олівців вихователь розкладає сам. Коли всі діти розкладуть по одній парі олівців на столі вихователя, їм дають індивідуальний матеріал для самостійного виконання завдання.

Рівень успішності виконання завдання у дітей різний. Одні виконують його самостійно, без будь-якої допомоги дорослого, швидко справляються з завданням і їм доводиться давати новий матеріал 3—4 рази. Інші — уважно вислуховують завдання, правильно групують олівці на столі вихователя, але роблять помилки під час самостійного виконання завдання. Вони починають захоплюватися процесом розкладання і забувають про сенсорне завдання, «гублять» його. Діяльність таких дітей необхідно регулювати запитанням — «Ти правильно поклав?», попередженням — «Не поспішай», пропозицією — «Подивись, що неправильно». Цього буває досить, щоб дитина сама виправила помилку.

Окремі діти потребують великої уваги вихователя. Наприклад, Алла, двох років, перші 10 олівців розклала тільки з допомогою вихователя. Доводилося разом з нею брати кожен олівець, прикладати його до олівців одного, потім другого кольору і визначати, куди його потрібно покласти. Проте наступні 10 олівців дівчинка групувала самостійніше, але весь час дивилася на вихователя і, побачивши схвалення, діяла сміливіше.

Заняття проводять по одному разу. Повторне проведення може визначатися не досить високим рівнем виконання завдання.

На наступних трьох заняттях закріплюють навички групування об'єктів за кольором, одержані на перших заняттях. Діти навчаються співвідносити за кольором різноманітні предмети. Матеріал — двоколірні столики розміром 17,5×35 см, які мають 10 отворів діаметром 1,5 см, і грибочки висотою 4 см. Як мінімум необхідно 8 столиків. Два зафарбовують червоним і синім кольором, два — зеленим і жовтим, два — оранжевим і фіолетовим, два — чорним і білим. До кожного столика потрібен комплект з 10 грибочків (5 одного кольору, 5 — іншого у відповідності з кольором поверхні столика). Грибочки можуть замінити розпиляні навпіл і відповідно пофарбовані катушки.

Стандартні столики мають суттєвий недолік із-за різної насиченості кольору столиків і грибочків, що вимагає орієнтації не на тожність, а на схожість кольорів.

Спочатку на занятті присутні 4—6 дітей, потім 6—8.

На першому занятті використовують столики: чорного і білого, синього і червоного, жовтого і зеленого, оранжевого і фіолетового кольорів.

Вихователь фіксує увагу дітей на тому, що столики і грибочки різного кольору, але частина столика і деякі грибочки однакового кольору. Якщо «посадити» грибочок на столик такого ж кольору, він

«сховається» і його не буде видно, а якщо на столик іншого кольору — він буде помітний здалеку і його зразу «зірвуть». Показуючи на червону частину столика, вихователь запитує: «Де у нас грибочки такого кольору?» Підібравши 1—2 грибки потрібного кольору, вихователь пропонує всім дітям по черзі знайти по одному-два грибки і «посадити» їх на столику вихователя. Показуючи правильно й неправильно «посаджені» грибки, запитує, які грибки добре «сховалися», а які — погано. Після цього пропонує кожній дитині столик з грибочками для самостійного виконання завдання. Дітям, які сидять поряд, краще давати об'єкти різного кольору.

На наступному занятті використовують столики більш близьких кольорових поєднань. Столики приставляють торцевими частинами, утворюючи поєднання червоного і оранжевого, оранжевого — жовтого, синього — фіолетового та ін.

На останньому занятті завдання ускладнюють об'єднанням дітей по двоє для його виконання, крім того, можна дитина вибирає грибки двох заданих кольорів із чотирьох можливих. Для цього з'єднують разом по два столики, але не торцевими, а поздовжніми сторонами.

20 грибків чотирьох кольорів змішують і пропонують кожній дитині «посадити» грибочки двох кольорів. Повертаючи одні і ті ж столики різними сторонами до дітей, їм надають змогу по 3—4 рази виконати завдання з різними поєднаннями кольорів.

Завдання вважається успішно виконаним, якщо діти правильно співвідносять колір грибків з кольором відповідних частин столиків.

Більшість дітей, як правило, добре виконують завдання. Деякі допускають незначні помилки і можуть усунути їх самостійно. Частина дітей потребує постійної допомоги вихователя. Окремих з них необхідно вчити правильно брати грибок (за ніжку), бо вони можуть захоплювати його долонею, закриваючи всю зафарбовану поверхню.

Вихователь повинен також бути уважним до поведінки дітей на заняттях, до їхніх взаємин. Так, під час об'єднання малят по двоє більш активна дитина може пригнічувати свою ініціативу партнера, не даючи йому змоги самостійно виконати завдання. У таких випадках потрібно заохочувати дії одних і переключати активність інших.

У результаті навчання більшість дітей досягає високого рівня групування і співвіднесення різнорідних предметів, що різко різняться, і більш близьких кольорових тонів. При цьому спостерігаються різні способи виконання завдання.

Перший спосіб: дитина бере предмети по одному у тому порядку, в якому вони пропонуються, і розміщує у відповідності з кольоровою характеристикою. Вона багаторазово порівнює, зіставляє кольори між собою. Цей спосіб спостерігається у більш старших за віком дітей і потребує ретельного аналізу якостей об'єкта.

Другий спосіб: діти відбирають всі предмети одного кольору, розміщують їх у певному місці, потім відбирають і розміщують предмети другого кольору.

У деяких спостерігається змішаний спосіб виконання завдання — перехідний від більш простого до складнішого шляху розв'язання завдань.

Переважає більшість дітей третього року життя правильно виконує завдання при одноразовому його преведенні. У навчанні малят від 1 року 8 міс. до 2 років 6 міс. в окремих випадках можливе повторне проведення занять.

Наступне ознайомлення дітей з кольором відбувається в процесі дидактичних ігор та занять з малювання фарбами. На цих заняттях у дітей вдосконалюється навичка вибору об'єктів заданого кольору,

крім того, вони навчаються вибирати предмети потрібного кольору з об'єктів п'яти кольорів, чергувати їх за кольором, використовувати колір як характерну ознаку предмета.

Метою занять з мозаїкою є навчання дітей викладати кольорову мозаїку за зразком у поєднанні з словесним завданням, фіксація їхньої уваги на тому, що колір є ознакою різноманітних предметів і може бути використаний для їх позначення, усвідомлене використання кольору у відтворенні особливостей зразка. Матеріал — стандартна дрібна мозаїка із восьмикутних елементів. Використовується прийом «опредмечування» кольору — позначення ним того або іншого предмета. Щоб уникнути однозначного зв'язку кольору з певним предметом, у різних завданнях одному й тому ж кольору надають різного предметного значення. Біла мозаїка на першому занятті зображує курочку, на другому — будиночок. Червоною мозаїкою на другому занятті позначають прапорець, на третьому — грибок. Використовують мозаїку п'яти кольорів: білого, жовтого, червоного, зеленого і синього.

З мозаїкою проводять 6 занять, на яких діти виконують 4 завдання. У занятті беруть участь 3—4 дитини. Кожній дитині дають набір дрібної мозаїки в коробці, дно якої — панель з багатьма отворами для втикання елементів мозаїки.

На першому занятті у кожну коробку відбирають 7 елементів білої і 7 елементів жовтої мозаїки. Вихователь запитує дітей, чи знають вони пісеньку про курочку, потім вони слухають її.

Показуючи малютам білу мозаїку, пояснює, що такого кольору буває курочка, а такого (показує жовту мозаїку) — курчатка. Один білий, а за ним жовтий елемент мозаїки вставляє в отвори панелі. Потім всім дітям по черзі пропонує знайти по одному курчатку. Хто не може правильно відшукати, шукає ще двох-трох курчаток. Коли будуть знайдені всі 7 курчат і розміщені одне за одним за курочкою, дітям роздають індивідуальний матеріал для самостійного виконання завдання і надають змогу двічі виконати його протягом заняття.

На другому занятті діти викладають будиночок з прапором. Тут вони повинні крім кольору предметів враховувати їх просторове розміщення. Кожний елемент білої мозаїки (будинок) дитина розміщує вільно, елемент червоної мозаїки (прапор) — розміщує над кожним будинком.

Інше продуктивне завдання діти виконують на п'яти заняттях з зображувальної діяльності. Основні принципи та методичні прийоми проведення їх описані Т. Г. Казаковою. У даній методиці пропонуються деякі нові сюжети малюнків і введено вибір потрібної фарби із 3—4 кольорів.

На першому занятті діти малюють «вогники вночі». Вихователь пропонує подивитися, якого кольору вогники видно найкраще. На чорний аркуш паперу наносить по 2 мазки синьої, зеленої, червоної і жовтої фарби, супроводжуючи свої дії поясненням, що вогники такого (синього) кольору видно погано, такого (зеленого) — теж погано, такого (червоного) — краще, а такого (жовтого) — найкраще. Потім роздає кожній дитині фарби цих чотирьох кольорів і пропонує показати, якого кольору вогники видно найкраще. Після цього діти починають малювати.

Крім пояснення, вихователь широко використовує індивідуальний показ. Коли всі діти знайдуть потрібну фарбу, він кожному з них, по черзі, дає пензлик нанести кілька мазків на його аркуші. Це дає змогу вихователеві наносити мазки рукою дитини. Потім дитина наносить 2 мазки на аркуші вихователя самостійно. Лише після цього

їй дають аркуш паперу для виконання індивідуального завдання. Спочатку вона може «малювати» сухим пензликом. Її увагу акцентують на тому, що вогники потрібно малювати по всьому аркушу, не накладати фарбу на вогники, що вже намальовані.

Друге заняття присвячується малюванню листочків. З чотирьох запропонованих фарб діти знаходять фарбу такого кольору, як листочки.

Пропонуючи дітям малювати вогники вночі, листочки, кульбабки, вихователь щоразу фіксує їхню увагу на моментах прикладання пензлика до паперу та відриву його.

На третьому занятті діти малюють апельсин. Потрібну фарбу вибирають з трьох близьких кольорів — червоного, оранжевого, жовтого. Вихователь вчить дітей малювати коло одним швидким рухом зліва направо, зафарбовуючи його коловими рухами всередині. Акцентує їх увагу на формі апельсина, який він кругленький, пропонує всім обвести його пальчиком за рухом годинникової стрілки. Пояснює, що апельсин потрібно малювати швидким рухом пензлика плазом. Використовує такий методичний прийом як «малювання» сухим пензликом. Коли діти відшукують фарбу потрібного кольору, вихователь дає одному з них пензлик і рукою дитини малює коло. Потім дитина сухим пензликом «малює» коло самостійно. Після цього дітям надається можливість малювати фарбою.

На четвертому занятті діти малюють кульбабки та жука на лузі. Їм показують фарби чотирьох кольорів (червоного, жовтого, зеленого, чорного) і пропонують пригадати, якого кольору кульбабка, якого — жук, показати вихователю. Якщо хтось із дітей утруднюється вибрати фарбу потрібного кольору, йому допомагають інші діти. Пропонуючи дітям малювати двома фарбами (кульбабку та жука), щоразу давали чистий пензлик.

Перед кожним заняттям або в процесі його малята розглядають зображувані предмети. Так, перед тим як малювати вогники вночі, діти ввечері спостерігали за освітленими вікнами будинків, пізніше розглядали гілочки з листочками. Під час малювання апельсина по черзі підходили до столу вихователя, розглядали апельсин, а потім показували, де фарба такого кольору.

На наступних заняттях подають варіант завдання з мозаїкою, який передбачає чергування її елементів за кольором.

Для кожної дитини готують набір мозаїки, в якому 10 елементів зеленого і 10 елементів червоного кольору. Зелена мозаїка — це ялинки, червона — грибочки. Дітям читають віршик:

Ялиночки-красунечки
Стали всі в рядок,—
За кожною ялинкою
Червоненький грибок.

Елочки нарядные
Стали все в рядок,—
И за каждой елочкой
Красненький грибок.

Вихователь розміщує ялинки та грибочки, звертаючи увагу дітей на те, що за кожною ялинкою червоненький грибок. Пропонує всім дітям по черзі розмістити на його панелі «ялиночку, грибочок, ялиночку, грибочок». Після такого пояснення та закріплення дітям дають індивідуальний матеріал для самостійного виконання завдання. Дитина починає розміщувати ялинки та грибочки під керівництвом вихователя, а потім продовжує виконувати завдання самостійно. Заняття проводять 2 рази.

Надалі діти продовжують вчитися чергувати елементи мозаїки за кольором, викладати її з «опредмечуванням» кольору. Чергуються елементи двох близьких кольорів — білого і жовтого (гуси й гусенята). Крім того, використовують елементи синього кольору (річка). Потрібні елементи вибирають з п'яти кольорів.